

THE PARENTS OF CHILDREN OF PRE-SCHOOL AGE AND THEIR NEED FOR PEDAGOGICAL KNOWLEDGE, SKILLS AND EDUCATION

Snezha N. Racheva

ABSTRACT: Why should we train and educate the parents? How to train and educate them? When to educate them? These questions are being imposed more and more on the educational system in Bulgaria. They are becoming more and more relevant and urgent. They have been present in Bulgarian education ever since its creation in the 18th century, to this day.

KEYWORDS: parents, family, teachers, education, training, children, pedagogical knowledge, skills, experience.

В педагогическата литература, статии и учебници винаги присъства раздел за работа с родителите. В педагогическите списания от 19 век има особено много материали посветени на работа със семействата на децата от предучилищна и училищна възраст, добър опит, насоки за форми на взаимна работа между институцията и семействата. Набляга се на проучване на начина на живот на семейството: посещения по домовете с цел запознаване с цялото семейство, с бита и културата на семействата; много внимание се е обръщало на общи мероприятия учители и родители; беседи по вълнуващи родителите въпроси; общ труд за подобряване условията в училищата и др. Родителите имат изключително доверие, уважение и респект към учителите. Казаното от учителя е закон за родителя.

В комунистическото общество беше наложен пълен контрол върху целия живот на хората, включително и върху семейните отношения, възпитание и образование на децата. Образователната система изцяло беше сложила ръка върху възпитанието и образованието на децата и имаше власт да се разпорежда с бъдещето им. Родителите бяха длъжни безропотно и с благодарност дори да се подчинят на волята на партията, обявила се за всесилна и все грижеща се за своите подопечни. Родителските отговорности бяха иззети или обезличени до незначителни и прехвърлени върху образователните институции. Ясно е защо се правеше това – контрол и манипулиране на човека за постигане на едни определени цели, но това е друг въпрос. От семействата се изискваха и налагаха правила и норми на поведение. Огромната част от хората живееха живот като на всички или почти всички: еднакви дрехи, еднакви коли, еднаква храна, еднакви къщи, еднакво образование, една държавна телевизия, два - три партийни вестника. Това беше живот със строги рамки и ограничения, толкова, колкото да стига на всеки, за да не надигне глава към „империалистическия, загнил „запад“. Контрол върху всеки и всичко. Сега, когато всеки е свободен да говори, учи и прави това, което му харесва, се получи ефектът на бумеранга, който се заби много дълбоко в образователната ни система. Възпитанието и образованието не се извършват в казарма с войнишки правила и командирски заповеди. Те са работа с ума, сърцата и душите на децата и техните родители. Днешните родители са децата от онова комунистическо време и малко след него, които бяха възпитавани, без да се търсят връзки със семейството. Това са децата с прекъснати или почти унищожени „корени“. Те са резултатът от времето, когато всички или почти всички семейни взаимоотношения и задължения към децата бяха прехвърлени върху образователните институции: детска градина и училище. Техните родители бяха изпълнители на институционните изисквания, свързани с детското възпитание и образование. Нямаше възможност за кой знае какъв избор, мнение и отношение. Взаимоотношенията с децата по-скоро се ограничаваха в по-сериозен контрол и строгост към възпитаниците на държавата и

техните деца по документи. Това време в българското образование и възпитание в много отношения прилича на образованието и възпитанието в еврейския кибуц.

Когато тези деца пораснаха в дните след 1989 година и получиха свобода да мислят, общуват, да отглеждат и възпитават децата си, те бяха подложени на нещо невиджано до сега в българското общество, изпаднаха в „неограничена“ свобода. Тази свобода им даде възможност да бъдат различни, нов тип родители в ново проходящото посткомунистическо общество. Тя ги постави в много трудно положение, което повечето от тях не осъзнаваха. От една страна нямаша или поне 70–80 % от тях примера от своите родители. От друга страна, българската образователна система в дните на „демократия“ си остана същата, независимо от непрекъснатите експерименти за промяна и нововъведения. Вземаше се пример и опит вече не от бившата СССР, а от западните образователни системи, които в нашите условия без сериозна адаптация към българските условия бяха не добри, а в повечето случаи погрешни и вредни. Проманата в образованието следваше да започне от ума, мисленето и начините на работа на образователните институции и на всички работещи в тях, в образователната система като цяло. Резултатите са на лице: вакуум между самите институции, между семейството и институциите. Семействата, които от опит знаеха, че институциите носят цялата отговорност за детското развитие, започнаха да изискват от детската градина и училището все повече и повече, да ги обвиняват, критикуват и подлагат на натиск. Допълнителен тласък на този процес дава и необятният достъп до информация, каквато в комунистическото общество беше недостъпна за масова употреба. Интернет и компютърните технологии дадоха на всеки възможност да търси и намира, да публикува всякаква информация, като наред с това няма никаква ефективна система за контрол на достоверността на публикуваното. Родителите получават информация от незнано колко и какви източници и я интерпретират според възпитанието, образованието, социалния статус, културата и ценностите си. От друга страна образованието и в частност учителите до голяма степен са все още същите. Педагогическото образование също не е още напълно реформирано и съобразено изцяло с новите изисквания, защото преобразованията не стават бързо. Нужно е време за пълна и цялостна реформа по всички критерии и пунктове, та дори и до човешкия фактор. Дефицитите ставаха все повече. Един от плашещите симптоми е изключително неправилното разбиране на свободното възпитание на децата в семейството (разбира се това не важи за абсолютно всяко младо семейство) – децата да получават всичко, което пожелаят, да се задоволява всяка детска прищявка, с обичайното обяснение, че ще се прави всичко, за да не се чувства лишено детето, защото те са били лишавани (поради ясни за онова време причини). В първите години на „свобода“ почти никой не се замисляше до какви последици ще доведе тази родителска „грижа“ за всички, включително и за самите деца. Малчуганите получават всичко, което пожелаят и всички са доволни – децата, че са получили желаното, родителите, че детето не мрънка и ги оставя на спокойствие, старите родители, че са купили любовта на внуците си. Процесът не спира до тук, а става като лавина – още и още и все по-скъпи удоволствия и неща, които след като бъдат получени от наследника, не го вълнуват, не са му интересни. Тогава започнаха да се чуват въпроси – защо детето не играе, не го вълнува коледният подарък, играчките и т.н. От друга страна родителите все по-малко общуваха с децата си, отделяха все по-малко време за тях от липса на време, от незнание и липса на необходимост, защото и техните родители преди време не са им обръщали достатъчно внимание, от това, че някои от тях са станали „случайно“ и рано родители, защото не са готови за такава отговорност. Първият виновник за всички семейни беди, свързани с възпитанието и образованието на децата, естествено е да бъде някой извън семейството и какво по-добро от образователната институция – детска градина и училище. Родителите започнаха да изискват от тях все повече и повече и да ги обвиняват за всичко. Отговорностите на родителите станаха права, да изискват от учителите и да им търсят отговорност за всичко. Ситуацията заприлича на тази в буржоазното общество, в което богатите семейства са наемали гувернантки и учители за отглеждането, възпитанието и образованието на децата. Изисквали от тях почти пълно припокриване и поемане на родителските задължения и отговорности. В България нещата са доста по-различни. Образователните институции са държавни (повечето от тях) и образованието е безплатно. Учителите се грижат и образоват не едно или две, а в повечето случаи над 25 деца едновременно. Родителите не плащат нищо на тези хора, а се държат с тях

като с подчинени. Факторите, оказващи влияние на тези процеси, са много: промяна в културата: навлизане на западно влияние, което не във всички случаи е най-добро; промяна в ценностите; промяната в икономическите отношения, довело до бързо забогатяване на хора с не особено добро образование, култура и възпитание; свободата на словото, в което няма нищо лошо, но не и когато с него безнаказано се потъпкват най-важните общочовешки норми и права. Резултатите са: неуважение и липса на респект към учителя като професионалист, липса на желание за образование в голяма част от младото поколение, стремеж към лесно постигане на желанията.

Сега вече времето е назряло и няма място за нови експерименти. Чрез налаганите с настоящия ЗПУО промени, родителите са част от образователно-възпитателния процес. Те са третият субект и него. Ролята им е конкретно визирана: да подпомагат и коригират процесите в образованието. Без участието им в детското развитие от предучилищна възраст до края на средното образование всичко би останало същото, дефицитите ще стават все повече. Процесите споменати по-горе, ще се задълбочават. Това, разбира се, не е ново откритие, защото всеки работещ в образователната система, но долу при децата и учениците, го знае и се опитва да работи с родителите, въпреки обстоятелствата. Разликата е, че вече законът го установява като норма. Важното е да се създадат механизми за контрол и санкции при необходимост, правно регламентирани за всички страни в този процес.

От казаното до момента възниква въпрос – Какво и как да се направи, за да се регулира цялата тази сложна система от взаимоотношения, отговорности към децата и тяхното бъдеще?

Всеки учител, всеки ден се среща поне веднъж с поне един от родителите или хората, грижещи се за децата, които обучава и възпитава. За да започне промяна в мисленето на родителите, което да промени отношението им към образователните институции, за да се върне доверието в тях, е нужно да се промени и самата образователна система и по-конкретно отделната институция и всеки работещ в нея. Промяната в позициите, мисленето и отношението на учителите към собствения си труд зависи от много фактори. Подбор и образование на студентите, подбор и квалификация на учители от една страна. Действията на законотворците, образователното министерство, всички институции, от които зависи образованието, директорите и не на последно място на самите учители. Учителят като професионалист, желаещ да работи с децата, трябва да е наясно, че без взаимна работа с техните родители, образованието и възпитанието им ще е винаги непълно и недостатъчно. Всеки работещ в детска градина и училище трябва да осъзнава, че ако иска промяна в отношението на семейството към институцията, то тя самата трябва да се промени, а в частност всеки един учител. Промяна във всички посоки: към работата, която извършва, към знанията и информацията, които поднася на децата, към начините на поднасяне на тази информация, към децата и към техните семейства. Учителят е длъжен, както визиращ ЗПУО, да се развива кариерно, да учи през целия си педагогически живот. За да го изисква от другите участници в образованието, пръв той следва да го прави и то непрекъснато и отговорно. Казано по друг начин, за да искаме другите да се образуват, ние работещите учители сме длъжни да се образуваме постоянно, да сме в крак с новостите и технологиите, за да отговаряме на огромните изисквания на „новите” деца и техните семейства. За да повярва родителят в учителя, на който поверява детето си, той трябва да заслужи доверието и да го оправдава непрекъснато, както със знания, умения, опит и компетентност, така и с общочовешките качества – доверие, честност, отговорност, разбиране и най-важното – любов към децата. Това е бавен и труден процес. Винаги ще има недоволство, опити да се налага мнение, недоверие, ще има питащи и търсещи родители, но точно това ще поддържа огъня в сърцето на учителя, ще го държи буден и търсец още и още знания.

Педагогическият опит в детската градина доказва нуждата и готовността на родителите към нови знания и умения, които ще ги държат по-близо до децата, ще ги научат да са добри родители, ще им помогнат да осъзнаят и желаят да се развиват, да разбират детското мислене, чувства и тревоги. През изминалите 3 години в ДГ „Дружба”, град Аксаково в почти всички и основно в две от групите – „Мечо Пух” и „Бон- Бони” учителите и родителите създадоха сплотени от доверие и уважение екипи, което от своя страна сплоти и промени децата. В началото мероприятията се инициираха от учителите. Канеха родителите да се включат в инициативата на детската градина „Отворени врати”, която е с продължителност през цялата

учебна година в удобно за родителя време, а не само в определени дни от месеца. Тази инициатива поставя определени изисквания към родителите, които се включват в нея. Те трябва да предупредят за своите намерения учителите, да подготвят нещо, с което да заинтригуват децата, да ги занимават, да им разкажат нещо, да ги изненадат, да участват в живота на детската група, в която е детето им. Родителят в случая не е наблюдател, а участник в дейностите на детската група. Интересът от страна на родителите в началото беше доста слаб. Някои гледаха недоверчиво на това, а имаше и доста притеснения. Пристъпвах плахо към тази инициатива, но получавайки подкрепата на учителите и радостта на детето си, че мама ще е част от групата, лека полека се отпускаха. Усетиха заряда, който им даваха децата в тези моменти. Почувстваха се полезни както за своето, така и за останалите деца, а те самите бяха по-щастливи и доволни и от децата.

Друга форма за взаимодействие и общуване с родителите бяха Коледните базари, организирани от детската градина. Основни изпълнители бяха учителите, медицинските сестри, помощник възпитателите и директора на детската градина. Базарът беше отворен и всеки, който желаше можеше да се включи. Благодарение на разяснителната работа на учителите от група „Бон - Бони” в страницата на групата, повече от половината родители се включиха в базара с нещо изработено от тях заедно с децата. Активността беше огромна и от уста на уста се включиха и родители от други групи. Ефектът беше повече от очакваното, защото първоначалният замисъл беше друг – чрез изработените от персонала коледни неща да бъдат зарадвани децата и семействата им и да се съберат средства за нови костюми за децата за различни празници и поводи. Резултатът, получен от удовлетворението, че си вършим работата с родителите добре, честно казано беше малко неочакван, но за това беше много ценен.

През следващата година решихме да опитаме друга формата на взаимодействие с родителите. Организирахме голям празник както за децата, така за родителите и за нас работещите в детската градина. Този празник беше организиран като панаир за децата с концерт, шоу с клоун и ателиета за изработване на различни подаръци от децата и родителите. Всяко от децата можеше да работи в колкото иска от 15-те работилнички. Цялостната подготовка се осъществи със спомоществователството на доста родители за закупуване на материалите и хонорара на клоуна. Организацията: сценарий, концерт, костюми за участниците, подготовка на модели и материали за работилничките, покани, афиши се извърши от персонала на детската градина. Трудът беше огромен, подготовката отне много време, но резултатът си струваше усилията. Децата бяха изключително щастливи и не искаха празникът да свършва, искаха да работят във всяко ателие. Родителите бяха толкова заинтригувани, че също не бързаха да си тръгват и когато всичко приключи споделяха, че са се чувствали повече от доволни и щастливи и не са усетили как е минало толкова време. Много от тях съжаляваха повече от децата, че не са могли да се включат в повече ателиета.

Работата с родителите в детската градина се превърна в част от проектите за учебната година на почти всички групи. Пролетният празник в една от групите беше организиран като спортен празник – състезание с участието на децата и техните майки. Отначало майките погледнаха доста скептично на тази инициатива, но на празника имаше 100 % участие от тяхна страна. Състезанието се проведе с два отбора от деца с майките си, които участваха в 10 игри със спортно - състезателен характер. Преди започване на състезанието се виждаше колко са притеснени майките и колко са щастливи децата от факта, че ще се забавляват заедно с мама. След приключване на срещата ситуацията беше различна: щастливи, заредени с положителни емоции майки, които благодариха за невероятния празник.

В друга група по инициатива на майките преди Коледа децата заедно с тях и учителките приготвиха коледни бонбони. Тук цялата инициатива дойде от майките, които бяха подготвили всичко от продуктите до готварските шапки и ръкавици. Ролята на учителите беше в предварителната тригодишна работа със семействата – да създадат интерес и желание у родителите за взаимни мероприятия с децата. Чрез създадената от родител фейсбук страница на групата се пращат съобщения за организирани на различни мероприятия с децата, за оказване на помощ на учителите по някакъв повод, съобщения от учителите към всички родители, поздравява към децата по повод празник и още много други неща, които понякога отнемат доста време за да се разгласят и случат, а по този начин родителите подхождат отговорно и информацията стига до всеки достатъчно бързо.

Последната инициатива за работа със семействата се осъществява в момента. Детската градина участва в европейски проект „Заедно растем”, в който една от дейностите е работа с родителите. В тази дейност се включват беседи и лектории по теми, вълнуващи родителите; организират се ателиета за изработване на различни предмети, картички, подаръци и сувенири за различни празници, украси и други. Тази дейност е за родители, но до момента всеки родител, който участва, винаги води детето си и изработват заедно предмета. Отзивите за тази дейност са изключително положителни, като всеки участник изразява мнение, че всеки път му е интересно и полезно и иска още. Вследствие на анализ на правеното до момента на педагогически съвет беше взето решение в следващите години до края на атестационния период 2020 година една от дълготрайните цели на детската градина да бъде: „ Работа с родителите за повишаване на педагогическата им компетентност и отговорност при отглеждането, възпитанието и обучението на децата от предучилищна възраст”.

Всичко, което теорията, практиката и опитът показват, е, че родителите имат нужда от повишаване на педагогическите си знания. Как ще помогнем на тези млади хора да го осъзнаят и поискат, е въпрос на педагогически усет, такт, умение, опит, въображение и желание от страна на всички педагози работещи в детските градини. Всеки разговор с родител трябва да е насочен и да му помага да си отговаря, да преодолява безкрайно трудните и многобройни въпроси и проблеми на родителството. Не е и няма да е лесно, защото подозренията, недоверието и съмненията са и ще са много, а това се преодолява бавно, търпеливо, стъпка по стъпка с много педагогически такт и умения. Учителят не може да живее със стара слава, а трябва да се доказва ежедневно, ежечасно. Той трябва да е пример във всичко и за децата и за техните родители – поведение, мислене, стремеж да се развива и помага. Това не е ново откритие, то е било, така е и ще бъде така, откакто има и докато има учители и деца, които са жадни за знания. Някъде в интернет пространството беше публикувана нечия мисъл, че на японския император се кланят всички, а императорът се покланя само пред учителите, защото без учители нямаше да има императори. Хубава мисъл, предизвикваща други мисли. За да има добри хора, трябва да има добри учители. Тези учители не следва да обвиняват родителите за невъзпитаните си деца. Нужна е равностметка, тези родители и техните родители са възпитавани от учители. Промяна е наложителна за всички и тя трябва да започне от учителите. Ще мине време преди да се види по-добър резултат, но ще се получи с вяра и много труд. Родителите търсят, искат, очакват, а ние учителите трябва да ги водим, да им помогнем в откриване на посоката. Няма друг начин, защото новото време, новите деца го налагат. Децата родени в края на 20 и началото на 21 век не позволяват да бъдат възпитавани и учени по начините и с методите, с които са възпитавани техните родители. Веднъж в разговор с една майка по подобна тема, тя сподели, че се замисля над това, защото детето и отказало да изпълни някакво нареждане. При въпрос – „Защо”? – детето отговорило: „ Ами думичката моля”. На колко много въпроси отговарят тези детски думи. За да искаш, трябва да дадеш. За да е възпитано, трудолюбиво и добро детето, трябва да вижда добър пример. За да разбираш детето, трябва да го обичаш, не да го глезиш и след това да поставяш етикети като глезено, „инатливо” и т.н. Възрастните трябва да се научим да чуваме и да се вслушваме в детските думи, да четем в очите им, да се извиняваме, като сгрешим, да говорим и да общуваме с тях. Защото те са тук, за да ни научат как да ги учим – всички ние: учители и родители заедно в една посока.

References:

1. Law on pre-school and school education, State Gazette, №79/13.10.2015 г., in power form 01.08.2016
2. Ordinance for inclusive education, State Gazette, № 89/11.11.2016

*докторант Снежана Н. Рачева
Шуменски университет „Епископ Константин Преславски”*